

Lieta C-43/22

**Lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu kopsavilkums saskaņā ar
Tiesas Reglamenta 98. panta 1. punktu**

Iesniegšanas datums:

2022. gada 18. janvāris

Iesniedzējtiesa:

Sąd Najwyższy (Polija)

Datums, kurā pieņemts iesniedzējtiesas nolēmums:

2021. gada 22. decembris

Prasītājs:

Prokurator Generalny

Pārējie lietas dalībnieki:

D.J., D[X]. J., Ł.J., S.J.

Wojewódzkie Pogotowie Ratunkowe w K.

Pamatlietas priekšmets

Sprieduma, ar ko piesprieda kompensācija par kaitējumu, kurš nodarīts tuvinieka nāves rezultātā, ārkārtas pārsūdzība

Lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu priekšmets un tiesiskais pamats

Tiesneša norīkošanas darbā augstākas instances civillietu tiesā uz noteiktu vai nenoteiktu laiku, pamatojoties uz kritērijiem, kuri nav tikuši publiskoti, ar iespēju jebkurā brīdī un bez pamatojuma atsaukt šo tiesneša norīkošanu darbā, atbilstība Savienības tiesībām.

LESD 267. pants

Prejudiciālie jautājumi

1. Vai Līguma par Eiropas Savienību 19. panta 1. punkta otrā daļa un 5. panta 1.–3. punkts saistībā ar Pamattiesību hartas 47. pantu un 51. panta 1. punktu, ir jāinterpretē tādējādi, ka tiem ir pretrunā tāds valsts tiesiskais regulējums, saskaņā ar kuru dalībvalsts tieslietu ministrs, pamatojoties uz kritērijiem, kuri nav tikuši publiskoti, var, no vienas puses, norīkot tiesnesi darbā augstākas instances civillietu tiesā, kuras kompetencē ir izskatīt lietas Savienības tiesību jomā, uz noteiktu vai nenoteiktu laiku, un, no otras puses, jebkurā brīdī, pamatojoties uz lēmumu, kurš nav pamatots, atsaukt šī tiesneša norīkošanu darbā?

2. Ja atbilde uz pirmo jautājumu ir apstiprinoša, vai Līguma par Eiropas Savienību 19. panta 1. punkta otrā daļa un 5. panta 1.–3. punkts saistībā ar Pamattiesību hartas 47. pantu un 51. panta 1. punktu, ir jāinterpretē tādējādi, ka valsts tiesai, kura izskata tādas tiesas nolēmumu, kuras sastāvā ietilpst tiesnesis, kurš tika norīkots darbā pirmajā jautājumā izklāstītajā veidā, pārsūdzību pēc savas ierosmes ir jāpārbauda, vai šāda tiesa ir neatkarīga un objektīva tiesa, tostarp tad, ja izskatāmā lieta neietilpst Savienības tiesību jomā?

3. Ja atbilde uz otro jautājumu ir apstiprinoša, vai Līguma par Eiropas Savienību 19. panta 1. punkta otrā daļa un 5. panta 1.–3. punkts saistībā ar Pamattiesību hartas 47. pantu un 51. panta 1. punktu, ir jāinterpretē tādējādi, ka ar tiem dalībvalsts tiesai ir noteikts pienākums atcelt tiesas galīgo nolēmumu visos gadījumos, kad tiek konstatēts, ka lietas izskatīšanā piedalījās šāds darbā norīkotais tiesnesis un tiesa, kurā tas piedalījās, nebija neatkarīga un objektīva, izmantojot tādu tiesību aizsardzības līdzekli, ar ko apstrīd galīgus nolēmumus, proti, ārkārtas pārsūdzību, vai arī šāda pārkāpuma sekas ietilpst dalībvalsts procesuālajā autonomijā?

Atbilstošās Savienības tiesību normas

LES 19. panta 1. punkta otrā daļa un 5. panta 1.–3. punkts

Pamattiesību hartas 47. pants un 51. panta 1. punkts

Atbilstošās valsts tiesību normas

Polijas Republikas Konstitūcijas 45. pants, 178. panta 1. punkts, 179. pants;

Ustawa – Prawo o ustroju sądów powszechnych [Likuma par vispārējās jurisdikcijas tiesu organizāciju] (turpmāk tekstā – “Likums par vispārējās jurisdikcijas tiesu organizāciju”) 77. pants.

Kodeks postępowania cywilnego [Civilprocesa kodeksa] (turpmāk tekstā – “Civilprocesa kodekss”) 1. pants, 379. panta 4. punkts, 386. panta 2. punkts, 398.¹³ pants, 398.¹⁵ pants, 398.²¹ pants;

Ustawa o Sądzie Najwyższym [Likuma par Augstāko tiesu] 1. panta 1. punkta b) apakšpunkts, 26. panta 1. punkts, 89. panta 1. punkts, 91. panta 1. punkts, 95. panta 1. punkts;

Īss pamatlietas faktisko apstākļu un tiesvedības izklāsts

- 1 *Sąd Apelacyjny* [Apelācijas tiesa] ar 2017. gada 18. oktobra spriedumā noraidīja abu pušu iesniegtās apelācijas sūdzības par *Sąd Okręgowy* [Apgabaltiesas] 2016. gada 9. marta spriedumu, ar kuru atbildētājam *Wojewódzkie Pogotowie Ratunkowe w K.* [Vojevodistes neatliekamās palīdzības dienests K.] tika piespriests samaksāt par labu katrai prasītājai, proti, D.J., D[X]. J., L.J. un S.J., summu 100 000 PLN apmērā, pieskaitot likumiskos procentus no 2013. gada 7. augusta līdz samaksas dienai, atlīdzību par kaitējumu, kas nodarīts tuvinieka, I.J., nāves rezultātā, pamatojoties uz Civilt kodeksa 446. panta 4. punktu saistībā ar Civilt kodeksa 23. un 24. pantu.
- 2 Tiesas sastāvā, kurš pasludināja šo spriedumu, piedalījās J.K. un J.N. – apelācijas tiesas tiesneši, kas tika iecelti amatā *Sąd Apelacyjny*, un A.P–P., apgabaltiesas tiesnesis, kas no 2016. gada 1. novembra uz nenoteiktu laiku tika norīkots darbā tiesneša amatā *Sąd Apelacyjny*.
- 3 *Sąd Apelacyjny* sprieduma ārkārtas pārsūdzību, pamatojoties uz Likuma par Augstāko tiesu 89. panta 1. punktu saistībā ar 115. panta 1. un 1.a punktu, iesniedza Ģenerālprokurors, atsaucoties uz nepieciešamību nodrošināt atbilstību demokrātiskas un tiesiskas valsts principam, kura īsteno sociālā taisnīguma principu, apstrīdot šo spriedumu pilnībā.
- 4 Ģenerālprokurors apgalvoja, ka ar apstrīdēto spriedumu esot pārkāpti Polijas Republikas Konstitūcijā noteiktie cilvēka un pilsoņa principi, brīvības un tiesības, pirmkārt, konstatējot, ka prasītājam pienākošā atbilstošā atlīdzība ir summa 100 000 PLN apmērā, lai gan ģimenes saites starp ģimenes locekļiem tika pārtrauktas I.J. nāves rezultātā *Wojewódzkie Pogotowie Ratunkowe w K.* darbinieka izdarītas neatļautas darbības dēļ, un piespriešanās summas neatbilstot atlīdzības kompensējošajam raksturam, un, otrkārt, neņemot vērā prasītāju tiesisko un faktisko situāciju, kas bija radusies *Wojewódzkie Pogotowie Ratunkowe w K.* darbinieka pieļautas neatļautas darbības dēļ, un neizskatot iespēju piešķirt viņiem kompensāciju pilnā pieprasītajā apmērā, proti, 200 000 PLN apmērā. Ģenerālprokurors arī norādīja uz klaju materiālo tiesību pārkāpumu, kļūdaini interpretējot neatbilstošus Civilt kodeksa noteikumus, kas lika pieņemt, ka saprātīga atlīdzība prasītājam ir summa 100 000 PLN apmērā, savukārt lielākas summas būtu pārmērīgas.
- 5 Atbildot uz ārkārtas pārsūdzību, prasītājas lūdza to pilnībā apmierināt un piesprieš atbildētājam atlīdzināt viņam tiesāšanās izdevumus. Savukārt atbildētājs savā iebildumu rakstā lūdza to noraidīt kā acīmredzami nepamatotu un piesprieš atbildētājam atlīdzināt viņam tiesāšanās izdevumus.

Īss lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu pamatojuma izklāsts

- 6 Nepieciešamība uzdot Tiesai jautājumus par tiesībām, kas formulēti lēmuma rezolutīvajā daļā, izriet no tā, ka tiesas sastāvā, kas pieņēma pārsūdzēto nolēmumu, piedalījās tiesnesis, kurš tika norīkots tiesneša pienākumu veikšanai augstākas instances tiesā uz nenoteiktu laiku, pamatojoties uz Likuma par vispārējās jurisdikcijas tiesu organizāciju 77. panta 1. punkta 1. apakšpunktu. Šāda nepieciešamība ir radusies pēc Tiesas sprieduma, 2021. gada 16. novembris, *Prokuratura Rejonowa w Mińsku Mazowiecki* u.c., no C-748/19 līdz C-754/19, EU:C:2021:931, kura 72., 73., 81., 82., 83., 88. un 90. punkts, kā arī rezolutīvā daļa tika minēti iesniedzējtiesas nolēmumā.
- 7 Šajā kontekstā vispirms rodas jautājums, vai secinājumi, kas izriet no sprieduma lietā C-748/19 un kas formulēti kriminālprocesa kontekstā, ir attiecināmi arī uz tiesnešiem, kas norīkoti darbā, pamatojoties uz Likuma par vispārējās jurisdikcijas tiesu organizāciju 77. panta 1. punkta 1. apakšpunktu, un spriež tiesu civillietās.
- 8 Tā kā šis spriedums tika pasludināts pēc tam, kad iesniedzējtiesa, kura izskata krimināllietu, uzdeva prejudiciālu jautājumu, tās secinājumi nav tieši attiecināmi uz darbā norīkotajiem tiesnešiem, kuri izskata civillietās – kaut vai tādēļ, ka tie tika izdarīti pēc tam, kad tika pārbaudīta valsts tiesību atbilstība Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas (ES) 2016/343 (2016. gada 9. marts) par to, lai nostiprinātu konkrētus nevainīguma prezumpcijas aspektus un tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā kriminālprocesā 6. panta 1. un 2. punktam. Tajā pašā laikā, neņemot vērā acīmredzamās atšķirības starp kriminālprocesu un civilprocesu, tas tā ir it īpaši tāpēc, ka civilprocesā tieslietu ministram, kurš vienlaikus ir ģenerālprokurors, nav kontroles pār kādu no pusēm (atšķirībā no kriminālprocesa, kurā tas īsteno kontroli pār prokuroru).
- 9 Līdz ar to rodas jautājums, vai Tiesas spriedums lietā C-748/19 var attiekties uz tādu tiesnesi, kurš ir norīkots darbā augstākas instances tiesā, kuras kompetencē ir izskatīt civillietas, uz kurām attiecas Savienības tiesības, atbilstīgi Likuma par vispārējās jurisdikcijas tiesu organizāciju 77. panta 1. punkta 1. apakšpunkta noteikumiem, kuros nav prasīts, lai būtu jānorāda kritēriji, kas nosaka norīkošanu darbā, vai jāpublisko tie. Līdzīgs jautājums rodas, ņemot vērā faktu, ka tiesnesis, kurš ir norīkots darbā augstākas instances tiesā, kuras kompetencē ir izskatīt civillietas, uz kurām attiecas Savienības tiesības, ņemot vērā Likuma par vispārējās jurisdikcijas tiesu organizāciju 77. panta 4. punktu, līdzīgi kā norīkotais tiesnesis, kurš izskata krimināllietas, ko reglamentē Savienības tiesības, var tikt atsaukts bez iepriekšēja brīdinājuma, pamatojoties uz tieslietu ministra lēmumu, kurš nav jāpamato.
- 10 Ja atbilde uz pirmo jautājumu ir apstiprinoša, ir jānosaka sekas, kas rastas, ja tiktu atzīts, ka noteikumi par norīkošanu darbā šajā lūgumā norādītajā apjomā ir pretrunā Savienības tiesībām. Galvenokārt ir jānoskaidro, vai tāda valsts tiesai, kura izskata pārsūdzību par tiesas spriedumu un kuras sastāvā ietilpa norīkotais tiesnesis, pēc savas ierosmes ir jāpārbauda, vai šāda tiesa ir neatkarīga un

objektīva tiesa, tostarp tad, ja izskatāmā lieta neietilpst Savienības tiesību piemērošanas jomā.

- 11 Pamatlietā apstrīdētais tiesas spriedums tika pasludināts lietā par atlīdzību par kaitējumu, kas nodarīts tuvinieka nāves rezultātā, un šāda veida prasības nav reglamentētas Savienības tiesību aktu līmenī. Tomēr ir jāatceras, ka Tiesas spriedums lietā C-748/19 tika pasludināts lietā ar Savienības elementu attiecībā uz Direktīvas 2016/343 piemērojamību. Tādēļ, *Sąd Najwyższy* ieskatā, šis Tiesas spriedums, nevar tikt tieši attiecināts uz norīkotajiem tiesnešiem, kuri spriež ne tikai cita rakstura procesā (t.i., civilprocesā), bet arī lietās, uz kurām neattiecas Eiropas Savienības likumdošanas procesā pieņemtās normas.
- 12 Ja Tiesa, atbildot uz pirmo jautājumu, uzskatītu, ka uz tiesnešiem, kas norīkoti darbā Likuma par vispārējās jurisdikcijas tiesu organizāciju 77. panta 1. punkta 1. apakšpunkta noteiktajos apstākļos, neattiecas neatkarības un objektivitātes garantijas, rodas jautājums par secinājumiem, kas šī iemesla dēļ būtu jāizdara, ja tiek apstrīdēts nolēmums, kas pieņemts civillietā, kura neietilpst Savienības tiesību piemērošanas jomā. Šādā gadījumā pamatotas šaubas rodas it īpaši par to, vai valsts tiesai, kas izskata pārsūdzību par tādas tiesas nolēmumu, kuras sastāvā tiesu spriež iepriekš aprakstītajā veidā norīkotais tiesnesis, var noteikt pienākumu pēc iestādes ierosmes pārbaudīt, vai šī tiesa ir neatkarīga un objektīva tiesa. Dalībvalstu procesuālās autonomijas princips var likt secināt, ka valsts tiesībām ir jānosaka, vai un kādā mērā šis jautājums ir jāpārbauda iesniedzējtiesai, līdz ar to tostarp, vai šajā gadījumā ir nepieciešams lietas dalībnieka noraidījums.
- 13 Turklāt, ja atbilde uz šādi formulēto otro jautājumu ir apstiprinoša, rodas šaubas par tāda sprieduma atcelšanas pieņemamību, kura taisīšanā ir piedalījies tiesnesis, kas norīkots atbilstīgi Likuma par vispārējās jurisdikcijas tiesu organizāciju 77. panta 1. punkta 1. apakšpunktam, ar tādu tiesību aizsardzības līdzekli kā ārkārtas pārsūdzība. Šajā ziņā it īpaši aktuāls kļūst jautājums par iespēju noteikt valsts tiesai, kas izskata šādu līdzekli, pienākumu atcelt tiesas galīgo nolēmumu katrā gadījumā, kad tiek konstatēts, ka šāds norīkotais tiesnesis ir piedalījies lietas izskatīšanā un tādējādi tiesa, kurā viņš sprieda tiesu, pēc Tiesas domām, nebija neatkarīga un objektīva.
- 14 Ārkārtas pārsūdzība ir izņēmuma līdzeklis, kura uzbūves pamatā ir tāda tā nosacījumu noteikšana, lai tiktu izņemti no aprites tiesas nolēmumi, kuros ir pieļautas būtiskas kļūdas, ņemot vērā demokrātiskas un tiesiskas valsts, kura īsteno sociālā taisnīguma principu, principu. Konkrētas konstitucionālās kontroles, ko veic *Sąd Najwyższy* pēc ārkārtas pārsūdzības iesniegšanas, mērķis ir nevis izņemt no aprites visus nolēmumus, kuros pieļautas kļūdas, bet gan tikai tos, ar kuriem tiek aizskarti sociālās vienošanās pamati, kas ir demokrātiskas un tiesiskas valsts pamats, kura īsteno sociālā taisnīguma principu, tātad tie attiecas uz konkrētām attiecībām starp indivīdu un publisko varu vai indivīda cieņu. Tādējādi konstatētajiem pārkāpumiem, ar kuriem tiek pārkāpts šis princips, ir jābūt tik smagiem, lai tie prasītu iejaukties *res judicata* spēkā. Tā kā ārkārtas pārsūdzība, ja tā ir atzīta par pamatotu, ļauj atcelt tiesas galīgo nolēmumu, tā ir izņēmums no

konstitucionālā principa par tiesas galīgo nolēmumu stabilitāti. Līdz ar to tāda nolēmuma pieņemšana, kurā ir pieļauts rupjš tiesību pārkāpums, neattaisno tā atcelšanu, lai nodrošinātu demokrātiskas un tiesiskas valsts principa ievērošanu, jo gadās, ka konkrētās faktiskās situācijas apstākļos pārkāpums ir jāpiešķir konstitucionālajai tiesiskās noteiktības vērtībai, kuras elements ir *res judicata* spēka aizsardzība, lai saglabātu tiesu nolēmumu, kā arī ar to izveidoto tiesisko attiecību, stabilitāti un tiesiskumu.

- 15 Šis tiesas galīgo nolēmumu stabilitātes princips arī ir nozīmīga vērtība Savienības tiesību sistēmā. Tiek uzskatīts, ka *res judicata* spēka, tiesību un tiesisko attiecību stabilitātes, kā arī pareizas tiesvedības dēļ ir svarīgi, lai tiesu nolēmumi, kas kļuvuši galīgi pēc tam, kad izsmelti visi tiesību aizsardzības līdzekļi, vai pēc tam, kad beidzies šādai pārsūdzībai paredzētais termiņš, vairs nevarētu tikt apstrīdēti. Līdz ar to Savienības tiesības neuzliek valsts tiesai pienākumu izvairīties no iekšējo procesuālo noteikumu piemērošanas, kas nolējumam piešķir galīga nolēmuma statusu, pat ja tas ļautu novērst Kopienu tiesību pārkāpumu ar attiecīgo lēmumu (spriedumi: 1999. gada 1. jūnijs, *Eco Swiss*, C-126/97, EU:C:1999:269, 46., 47. punkts; 2006. gada 16. marts, *Kapferer*, C-234/04, EU:C:2006:178, 20., 21., 24. punkts).
- 16 Vienlaikus Savienības tiesībās pastāv efektivitātes princips (*effet utile*), kas nosaka šo tiesību pilnīgu piemērošanu visās dalībvalstīs un ir arī no šīm tiesībām izrietošo tiesību procesuālās aizsardzības garantija. Ņemot vērā šo principu, Savienības tiesības ir jāpiemēro pēc iestādes ierosmes un uz tām nav jāatsaucas lietas dalībnieka izvirzītajās iebildēs.
- 17 Efektivitātes principa neatņemama sastāvdaļa ir dalībvalstu procesuālā autonomija. Šajā doktrīnā, kura tradicionāli ir formulēta Tiesas 1976. gada 16. decembra spriedumos *Rewe-Zentralfinanz* un *Rewe-Zentral* (33/76, EU:C:1976:188), kā arī *Comet* (45/76, EU:C:1976:191), tiek pieņemts, ka, nepastāvot Savienības tiesību normām, valsts tiesību sistēmā ir jānosaka tiesas, kuru kompetencē ir lemt, kā arī jānosaka procesuālie noteikumi prasībām, kuru mērķis ir nodrošināt to tiesību aizsardzību, kuras dalībvalstu pilsoņiem tieši izriet no Savienības tiesībām.
- 18 Līdz ar to rodas jautājums, vai ārkārtas pārsūdzības iesniegšanai par tiesas galīgo nolēmumu, kurš tika pieņemts lietā, uz kuru attiecas Savienības tiesības un kura pieņemšanā piedalījās tiesnesis, kas norīkots darbā augstākas instances tiesā, pamatojoties uz Likuma par vispārējās jurisdikcijas tiesu organizāciju 77. panta 1. punkta 1. apakšpunktu, – ja Tiesa atzītu, līdzīgi kā spriedumā lietā C-748/19, ka uz šādu tiesnesi neattiecas neatkarības un objektivitātes garantija – ir jānovēd pie šī nolēmuma atcelšanas. Šajā gadījumā vispirms ir jāprecizē, vai valsts tiesai, kura izskata tāda rakstura līdzekļi kā ārkārtas pārsūdzība, pēc savas ierosmes un katrā situācijā ir jāatceļ tās tiesas galīgais nolēmums, kuras sastāvā piedalījās šāds norīkotais tiesnesis, vai arī šajā gadījumā ir iespējams noteikt šāda pārkāpuma sekas saskaņā ar valsts tiesību normām iepriekš minētās dalībvalsts procesuālās autonomijas ietvaros.